

**SİVİL TOPLUM RAPORU: TÜRKİYE’NİN İKİNCİ PERİYODİK RAPORUNUN
İNCELENMESİNE HAZIRLIK OLARAK İNSAN HAKLARI KOMİTESİ’NE
SUNULAN RAPOR
142. OTURUM**

Teslim tarihi: 16.09.2024

İletişim

Adres Faikpaşa Cad. Faikpaşa Apt.

No: 37 Kat: 3 Daire: 7-8

34425 Beyoğlu/İstanbul, Türkiye

Telefon numarası: +90 212 251 15 03 (pbx)

+90 532 206 36 69 (gsm)

E-posta: bia@bianet.org

Bağımsız İletişim Ağı olarak da bilinen **bianet**, 1997 yılında IPS İletişim Vakfı tarafından İstanbul’da kurulmuş, hak haberciliği, yurттаş haberciliği ve özgür habercilik ilkelerini benimsemiş bir haber portalıdır. Daha fazla bilgi için: <https://bianet.org/about-us>

İçindekiler

Yönetici Özeti.....	4
Önerilen Tavsiyeler.....	5
Metodoloji ve Önemli Başlangıç Açıklamaları.....	6
I. İfade Özgürlüğü (Madde 19).....	6
A- Genel.....	6
B- Ceza Hukuku Yoluyla Müdahaleler.....	9
1. Terörle Mücadele Kanunu.....	9
2. Hakaret ve Diğer İlgili Suçlar.....	11
3. Nefrete Teşvik.....	13
4. “Dezenformasyon Yasası”.....	14
C- Yürütme ve İdari Organların Müdahaleleri.....	14
1. Radyo ve Televizyon Yayıncılığı.....	14
2. İnternet Yayıncılığı.....	16
D- Devlet Dışı Aktörlerin Müdahaleleri.....	19
Önerilen Tavsiyeler.....	21

BİA Hakkında

Bağımsız İletişim Ağı (BİA), IPS İletişim Vakfı'nın Türkiye'de bağımsız medyayı güçlendirmeyi amaçlayan bir projesidir. Haber sitesi "bianet" yaygın olarak bilinse de BİA, 1990'larda ana akım medyanın gerilemesine ve güvenilir haber eksikliğine yanıt vererek tüm iletişim sürecinde reform yapmayı amaçlamaktadır. Medya ve finans sermayesinin birleşmesi, marjinal sesleri susturan bir dezenformasyon krizi yarattı. Yerel medya işbirliği ağı kurarak işe başlayan BİA, ticari çıkarlardan ziyade toplumsal fayda odaklı bir medya sistemi kurmayı hedefliyor. Hedefi, bilginin sermaye ve devlet kontrolünden bağımsız kalması ve medya denetiminin kamuya devredilmesidir. BİA, 2000 yılından bu yana günlük haberler üretmekte, gazetecilik atölyeleri düzenlemekte, kitaplar yayınlamakta ve erkek şiddeti ve medya özgürlüğü üzerine raporlar yayınlamaktadır. Barış ve hak odaklı gazeteciliği teşvik eden BİA, Türkçe, İngilizce ve Kürtçe içerik sunuyor. Önemli projelerinden biri olan "Erkek Şiddeti Çetelesi"nde bianet, medyada yer alan kadına yönelik şiddetin izini sürüyor, cinsiyetçi dilin yanlış kullanımına ve şiddetin medyada meşrulaştırılmasına dikkat çekiyor.

BİA, basın özgürlüğüne katkılarından dolayı Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen "Türkiye'de Gazetecilik Başarı Ödülü (2005)", Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından verilen "İfade Özgürlüğü Mücadelesine Özel Katkı Ödülü (2006)" ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen "Basın Özgürlüğü Ödülü (2010)" gibi çeşitli ödüllere layık görülmüştür.

Daha fazla bilgiye buradan ulaşabilirsiniz: <https://bianet.org/about-us>

Yönetici Özeti

- **Türkiye'de İfade Özgürlüğü Kaygıları**** - İfade özgürlüğü Türkiye'de uzun süredir devam eden bir sorundur. İki spesifik gösterge konunun ciddiyeti hakkında bir fikir verebilir: Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önündeki ifade özgürlüğü karnesi ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) raporları. AİHM'in 2024 yılı başında yayınladığı veriler, 1959-2022 yılları arasında 47 ülkeden gelen 1.142 ifade özgürlüğü ihlali kararının 436'sının (%38) Türkiye aleyhindeki başvurulardan oluştuğunu gösteriyor ve ülkenin bu alandaki sorunlu sicilini ortaya koyuyor. İkinci sinyal ise Türkiye'nin RSF tarafından hazırlanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'ndeki sıralamasından geliyor. Türkiye 2009'dan sonra sıralamada önemli bir düşüş yaşadı ve 2011-2012'den bu yana çok az iyileşme kaydetti. Basın özgürlüğü o zamandan bu yana geliştirilmemiştir. Türkiye 2023 yılında 180 ülke arasında 165. sırada yer alarak tarihinin en düşük sırasına gerilemiş ve son on yılda basın özgürlüğünde gerçek bir ilerleme kaydedilmediğine işaret etmiştir.
- **Mevzuat Kısıtlamaları**** - Türkiye'de yasama organı ifade özgürlüğünün kısıtlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Yasal düzenlemeler genellikle muğlaktır ve kamu makamlarına aşırı takdir yetkisi vermektedir. İfade özgürlüğünün korunması için yasal çerçeveler açık ve erişilebilir olmalı, bireylerin görüşlerini yasalara uygun olarak özgürce ifade edebilmeleri sağlanmalıdır.
- **Gazeteciler ve İnsan Hakları Savunucuları**** - 2012 yılında Komite, Türkiye'ye gazetecilerin ve insan hakları savunucularının kovuşturma veya hakaret davası korkusu olmadan çalışmalarına izin vermesini tavsiye etmiştir. Bununla birlikte, Türkiye hakaret ve diğer ilgili suçları sıklıkla uygulamaya devam etmektedir ve henüz suç olmaktan çıkarmamıştır. Gazeteciler, Sözleşme'nin 9. ve 19. maddelerinin ihlalini teşkil eden düzenli kovuşturmalar ve hapis cezalarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nun ilgili hükümleri sıklıkla son çare olarak değil, ilk çare olarak uygulanmaktadır ve Sözleşme'nin 19. maddesiyle uyumlu değildir. Bu tedbirler caydırıcı bir etki yaratarak medya çalışanlarını eleştirel görüşlerini ifade etmekten veya önemli kamusal meseleler hakkında haber yapmaktan caydırmaktadır.
- **İhlallerde Yargının Rolü**** - Yargı organları Türkiye'de ifade özgürlüğünün ihlal edilmesinde başlıca aktörlerdir. Nefreti körükleme, Türk devletini aşağılama veya Cumhurbaşkanı'na hakaret suçlarından açılan davalarda önemli bir artış olmuştur. 2000'li yılların başında yapılan bazı reformlara rağmen, bu yasal değişikliklerin yetersiz olduğu kanıtlanmıştır. 2024'ün ilk üç ayında 55 gazeteci hapsedilmiştir. 5 Eylül 2024 itibarıyla 12 gazeteci hâlâ tutukludur.
- **Yürütmenin Müdahalesi**** - Türk yürütme ve idari organları, kapatma, içerik kaldırma ve medyaya el koyma yoluyla ifade özgürlüğüne sistematik olarak müdahale etmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gibi kurumlar içerik engelleme, para cezası ve lisans iptali gibi yaptırımlar uygulayarak medya özgürlüğünü daha da kısıtlamaktadır. Ayrıca, Basın İlan Kurumu (BİK) tarafından uygulanan kesintiler ve İletişim Başkanlığı'nın (Cumhurbaşkanlığı'na bağlı) gazetecilerin basın kartlarını iptal etme veya yenilemeyi reddetme kararları da medya özgürlüğünün nasıl kısıtlandığına dair diğer örneklerdir.
Erol Önderoğlu tarafından hazırlanan BİA Medya Gözlem Raporları, gazetecilere ve medya kuruluşlarına yönelik müdahalelerin son yirmi yılda yoğunlaştığını göstermektedir. Gazeteciler sıklıkla şiddete maruz kalmakta, işlerinden çıkarılmakta ve hatta öldürülmektedir ve Taraf Devlet medya çalışanlarını koruma ve haklarını gözetme yükümlülüklerini yerine getirmek için çok az adım atmıştır.
- **Olağanüstü Halin Etkisi**** - Türkiye'nin medya ortamı, 2016-2018 yılları arasında ülke genelinde uygulanan iki yıllık olağanüstü halden ciddi şekilde etkilenmiştir. 668, 670, 675, 677, 689, 693, 695 ve 701 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler, 6 haber ajansı, 70 gazete, 20 dergi, 41 radyo, 38 TV kanalı ve 29 yayıncılık ve dağıtım şirketi olmak üzere toplam 204 medya kuruluşunun kapatılması ve varlıklarına el konulmasıyla sonuçlanmıştır. Bazı kapatma kararları daha sonra geri alınsa da (25 medya kuruluşu), medya kuruluşlarının çoğu faaliyetlerine devam edemedi ve %88'i (204'ün 179'u) kapalı kaldı.

****Kadına Yönelik Şiddet**** - Sadece medya raporlarına dayanan rakamlar, yasal korumalara rağmen, çoğu zaman mevcut uzaklaştırma kararlarına rağmen önemli sayıda kadının öldürülmeye devam ettiğini göstermektedir. Erkekler 2023 yılında en az 233 kadını evlerinde, 83 kadını ise evlerinin dışında öldürerek toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin yasal çerçeve ve uygulamadaki ciddi sorunların altını çizmiştir.

Önerilen Tavsiyeler

- İfade özgürlüğünün güvence altına alınması için acilen kapsamlı bir yasal reforma ihtiyaç duyulmakta olup, bu reformun tüm medya türlerini kapsamı ve ifade özgürlüğünün istisnai sınırlamalar dışında esas olarak kabul edilmesi sağlanmalıdır.
- Gazetecilere karşı işlenen suçlar ağırlaştırılmış suç olarak ele alınmalı ve bu tür davalardaki cezasızlık ortadan kaldırılmalıdır
- RTÜK, BİK ve BTK gibi kurumların bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlayacak mevzuat değişiklikleri yapılmalı ve uygulanmalı, ifade özgürlüğünü kısıtlama yetkileri sınırlandırılmalıdır.
- Adalet Bakanlığı, suçlar ve cezalara ilişkin ayrıntılı verileri toplamalı ve yayınlamalı, kamuoyunun erişimine sunmalıdır; aynı durum RTÜK, BİK ve BTK gibi kurumlar için de geçerlidir.
- Mevzuat, Anayasa Mahkemesi kararlarını dikkate almayan yargı organlarına açık ve etkili yaptırımlar getirmeli ve usul kanunları AİHM kararlarının düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır.
- Kadına yönelik şiddetin ele alınması için acilen kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerini kapsayan kapsamlı bir yasal reforma ihtiyaç duyulmaktadır ve Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını geri çekmelidir.

Metodoloji ve Önemli Başlangıç Açıklamaları

1. bianet 2001 yılından bu yana üç ayda bir yayınladığı BİA Medya Gözlem Raporları aracılığıyla **gazetecilerin** ve medya kuruluşlarının ifade özgürlüğünü izliyor. Bu raporlar, bu alternatif raporun temelini oluşturdu. Başlangıçta geleneksel medyaya odaklanan raporlar, teknoloji geliştikçe internet gazeteciliğini de kapsayacak şekilde genişledi.
2. Bu alternatif rapor sadece gazetecilere ve medya kuruluşlarına odaklanmakta, ifade özgürlüğünün diğer boyutlarını dışarıda bırakmaktadır. Bu dışlama, diğer konuların ifade özgürlüğüne ilişkin daha geniş bir tartışma için önemsiz veya ilgisiz olduğu ya da ifade özgürlüğüne ilişkin mevcut sorunların raporda sunulan olgularla sınırlı olduğu anlamına gelmemektedir.
3. ****Yaygınlaştırma ve Çeviri Eksikliği**** - Komite, 2012 Nihai Gözlemlerinde, Sözleşmenin hükümlerinin yargı, hukukçular ve kamuoyu tarafından yeterince bilinmemesine ilişkin endişelerini dile getirmiştir. Ne yazık ki, 2024 itibarıyla bu sorun değişmemiştir. Sözleşme, özellikle yargı mensupları arasında hala yaygın olarak bilinmemektedir ve Türkiye, farkındalığı artırmak için önemli çabalar göstermemiştir. Taraf Devlet raporu, Sözleşmenin iç hukuktaki uygulamasına ilişkin somut örnekler içermemektedir.
4. 2012 yılında Komite, Türkiye'nin Sözleşme'yi[1]ve ilgili belgeleri devlet kurumları, sivil toplum ve yargı arasında yaygınlaştırmasını ve Türkçe'ye çevirmesini tavsiye etmiştir. Ancak bu tavsiyelerin hiçbiri uygulanmamıştır. Çeviri çalışmaları ağırlıklı olarak STK'lar tarafından yürütülmüş ve Komite'ye sunulan 2022 Taraf Devlet raporunun hazırlanması sırasında sivil topluma danışılmamış, rapordan ancak internet üzerinden yayımlandıktan sonra haberdar olunmuştur.
5. ****Gecikmeli ve Eksik Raporlama**** - Türkiye'nin altı yıl **gecikmeli** olarak sunduğu 2022 raporu[2], Komite'nin önceki tavsiyelerine değinmeksizin büyük ölçüde mevcut yasal hükümleri tekrarlamaktadır. Raporlama Öncesi Sorunlar Listesi'nde (LoIPR) talep edilen bilgiler de yeterince sağlanmamış, bu da raporun Komite'nin taleplerine yanıt verme etkinliğini sınırlamıştır.
6. ****Sonuç Gözlemlerinin Ele Alınmaması**** - Kanaatimizce Türkiye, dört kez talep edilmesine rağmen Komite'nin Sonuç Gözlemlerinin uygulanmasına ilişkin yeterli bilgi sağlamamıştır. Sağlanan bilgiler yetersizdi ve Komite'nin endişeleri yeterince ele alınmadı. Bu nedenle Komite'yi Türkiye'yi daha yapıcı bir şekilde angaje olmaya ve tavsiyelerini uygulamaya davet etmeye çağırıyoruz.

I. İfade Özgürlüğü (Madde 19)

A- Genel

7. İfade özgürlüğü Türkiye'de uzun süredir devam eden bir sorundur. Konunun karmaşıklığı nedeniyle Komite'ye kapsamlı bilgi sağlamak zor olmuştur. Bununla birlikte, iki spesifik gösterge konunun ciddiyeti hakkında bir fikir verebilir: Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önündeki ifade özgürlüğü karnesi ve Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) raporları. AİHM'in 2024 yılı başında yayınladığı veriler, 1959-2022 yılları arasında 47 ülkeden ifade özgürlüğü ihlaline ilişkin 1.142 kararın 436'sının (%38) Türkiye aleyhine başvurulardan oluştuğunu gösteriyor¹ ve ülkenin bu alandaki sorunlu sicilini gözler önüne seriyor. Bireysel başvuru mekanizmasının başladığı 23 Eylül 2012 ile 30 Haziran 2024 tarihleri arasında Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından verilen 4.315 ifade özgürlüğü ihlali

1 Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi <https://tihv.org.tr/iskenceye-karsi-uluslararası-belgeler/bm-siyasi-ve-medeni-haklar-uluslararası-sozlesmesi/>

2 Türkiye raporu

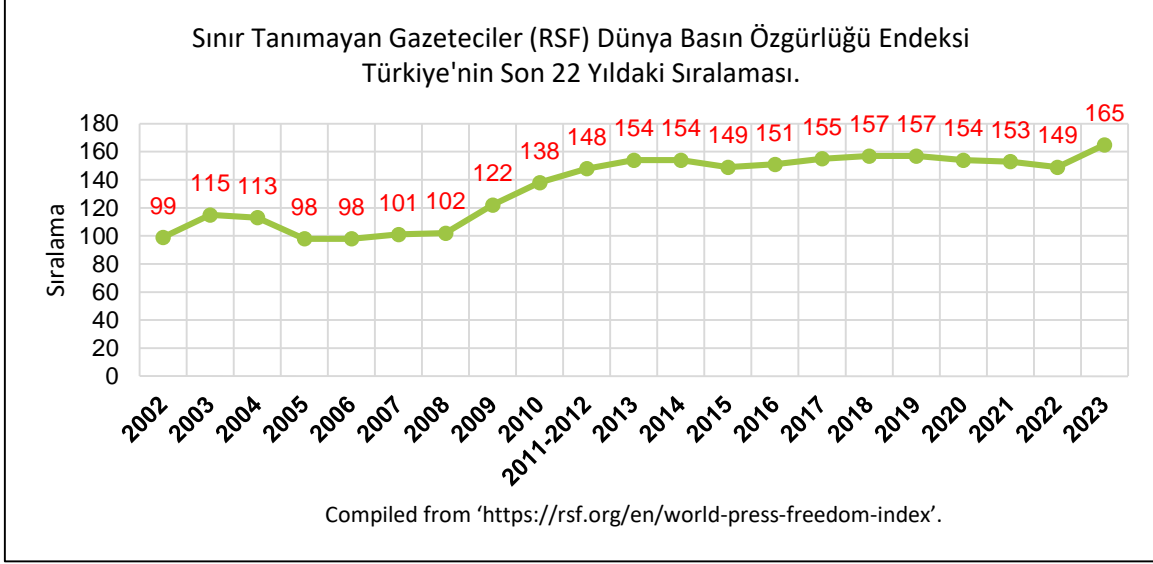
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2F2%2FTUR%2F2&Lang=en

¹ AİHM, Madde ve Devlete Göre İhlaller, 1959-2022,

https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Stats_violation_1959_2022_ENG ; Madde ve Devlete Göre İhlaller 2023, h <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/stats-violation-2023-eng?download=true> (e (erişim: 10.09.2024).

kararı² da eklendiğinde, ifade özgürlüğünün kısa vadeli bir sorun olmaktan ziyade süregelen kronik bir mesele olduğu ortaya çıkmaktadır.

8. İkincisi, RSF tarafından hazırlanan Dünya Basın Özgürlüğü Endeksindeki Türkiye'nin sıralamasından geliyor. Türkiye 2009'dan sonra sıralamada önemli bir düşüş yaşamış ve 2011-2012'den bu yana çok az iyileşme kaydetmiştir. Basın özgürlüğü o zamandan beri geliştirilmemiştir. Türkiye, 2023 yılında 180 ülke arasında 165. sırada yer alarak³ tarihinin en düşük sırasına gerilemiş ve son on yılda basın özgürlüğünde gerçek bir ilerleme kaydedilmediğine işaret etmiştir.

9. Yasama organı, kamu makamlarına çok fazla takdir yetkisi veren muğlak yasal düzenlemeleri kabul ederek Türkiye'de ifade özgürlüğünün kısıtlanmasında kilit bir rol oynamaktadır. İfade özgürlüğüne ilişkin yasal düzenlemelerin, bireylerin görüşlerini hukuka uygun bir şekilde ifade edebilmelerini sağlayacak şekilde, hem sade hem de erişilebilir bir biçimde kaleme alınması zorunludur. Medya kuruluşları ve gazetecilere yönelik ihlallerin başlıca yasal kaynakları arasında Türk Ceza Kanunu'nun (26/09/2004 tarihli ve 5237 sayılı Kanun) bazı maddeleri, Terörle Mücadele Kanunu (12/04/1991 tarihli ve 3713 sayılı Kanun), İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un (04/05/2007 tarihli ve 5651 sayılı Kanun) birçok bölümü ve Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (15/02/2011 tarihli ve 6112 sayılı Kanun) yer almaktadır.
10. 2012 yılında Komite, düşünce ve ifade özgürlüğüne ilişkin 34 (2011) sayılı genel yorumuna uygun olarak, Türkiye'nin insan hakları savunucularının ve gazetecilerin kovuşturma veya hakaret davası korkusu olmadan mesleklerini icra edebilmelerini sağlamasını tavsiye etmiştir.⁴ Ancak Türkiye hakaret ve ilgili suçları suç olmaktan çıkarmadan sıklıkla uygulamaya devam etmektedir. Gazeteciler sıklıkla yargılanmakta ve hapsedilmekte, bu da Sözleşme'nin 9. ve 19. maddelerini ihlal etmektedir. Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) ilgili hükümleri genellikle ilk değil son çare olarak uygulanmaktadır ve bu da Sözleşme'nin 19. maddesine aykırıdır. Bu mahkûmiyet kararları gazetecileri etkilemekte, onları eleştirel görüşlerini ifade etmekten veya kamu yararını ilgilendiren konularda haber yapmaktan caydırmaktadır. Bu durum, Türkiye'de ifade özgürlüğü üzerinde caydırıcı bir etki yaratmaktadır.
11. İfade özgürlüğü ihlallerinin başlıca sorumluları yargı organlarıdır. Halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek, Türk milletini, devletini ve kurumlarını aşağılamak gibi suçlamalarla açılan

² Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Bireysel Başvuru İstatistikleri (23/9/2012 - 30/6/2024), https://www.anayasa.gov.tr/media/9362/bb_2024_2.pdf (erişim: 10.09.2024).

³ RSF, Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index> (erişim: 10.09.2024).

⁴ CCPR/C/TUR/CO/1, 13 Kasım 2012, para. 24.

soruşturma ve kovuşturmalarda artış olmuştur. Bu konuların 2000'li yılların başındaki reformlarla ele alındığı düşünülüyordu. Ancak, Cumhurbaşkanı'na hakaretten yargılanan kişilerin sayısındaki keskin artış, sadece yönetmeliklere odaklanan yasal değişikliklerin yetersiz kaldığını göstermektedir. 3 Mayıs 2024 itibariyle son bir yılda en az 55 gazeteci hapse atılmıştır.⁵ 5 Eylül 2024 itibariyle halen on iki gazeteci gazetecilik faaliyetleri nedeniyle hapidedir.⁶

12. Ayrıca, yürütme ve idare de kapatma ve el koyma gibi eylemlerle ifade özgürlüğünü sistematik olarak engellemekte ve müdahale etmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) sık sık içeriğin kaldırılmasını veya erişimin engellenmesini talep ederken, yayın yasakları da uygulanmaktadır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) uyarı, program durdurma, idari para cezası, geçici durdurma ve yayın lisansını iptal etme gibi yaptırımlar uygulamaktadır.⁷ Ayrıca, Basın İlan Kurumu (BİK) ilan kesintileri uygulamakta⁸ ve Cumhurbaşkanlığı'na bağlı İletişim Başkanlığı⁹ gazetecilerin basın kartlarını iptal etmekte veya yenilemeyi reddetmektedir. Bunların hepsi ifade özgürlüğünü kısıtlayan eylemlere örnektir.
13. Aralarında Aydın Engin, Nadire Mater, Mustafa Sönmez, Birkan Bulut, Berkant Gültekin ve Kazım Güleçyüz'ün de bulunduğu çok sayıda gazetecinin basın kartlarına yönelik haksız muameleyi mahkemeye taşımaya rağmen, artık iktidarın bir aracı olarak hareket eden İletişim Başkanlığı hukuksuz eylemlerine devam etmiştir. 1964'te kurulan ulusal kamu yayıncısı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), 2954 sayılı Kanun kapsamında yasal olarak "tarafsız kamu tüzel kişisi" olarak tanımlansa da ne tarafsız ne de bağımsızdır. Bunun yerine, İletişim Başkanlığı'na bağlı olarak Cumhurbaşkanlığı'nın kontrolü altında faaliyet göstermektedir.
14. 2018'de Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlanan Basın İlan Kurumu (BİK) tarafından dağıtılan kamu ilan ve reklamları, Türkiye'deki gazetelerin gelirlerinin önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bu reklamlar gazetenin tirajına göre dağıtılmakta, ücretsiz dağıtılan gazeteler daha fazla reklam alabilmek için tirajlarını artırmaktadır¹⁰. Bağımsız gazeteler büyük ölçüde bu gelirlere bel bağlamaktadır. Ancak BİK, 2010 yılından bu yana reklamlar aracılığıyla dağıtılan kamu fonlarının miktarını açıklamamakta ve bu bilginin "ticari sır" olduğunu iddia etmektedir. BİK'in yıllık raporunda gazetelere verilen reklam miktarları ve gelirleri yer alsa da, bu bilgiler kamuoyuna açıklanmamaktadır. Bir habere göre, hükümet yanlısı gazeteler toplamın yaklaşık %78'ini temsil eden 141,9 milyon TL civarında reklam fonu alırken, diğer gazeteler yalnızca yaklaşık %22'sini almıştır. Ayrıca, reklam cezalarının %97'si muhalif gazetelere kesilmiştir¹¹. Resmî ilan gelirlerinden en çok pay alan ilk dört gazetenin tamamı hükümet

⁵ Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Medya Özgürlüğü Raporu 2023-2024, <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU-TAM-METIN.pdf> (erişim: 10.09.2024).

⁶ Cezaevindeki gazetecilerin güncel sayısına şu adresten ulaşılabilir: Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), <https://tgs.org.tr/arrested-jailed-journalists-turkey/> (erişim: 10.09.2024).

⁷ RTÜK tarafından uygulanan yaptırımlara ilişkin kesin bilgilere erişilememektedir. Sadece idari para cezalarına ilişkin bilgilere ulaşılabilir. Cezaların toplam tutarı RTÜK'ün yıllık faaliyet raporlarında belirtilmektedir ve bu raporlara şu adresten erişilebilir: <https://www.rtuk.gov.tr/yillik-faaliyet-raporlari/3738> (erişim: 10.09.2024)

⁸ Basın İlan Kurumu'nun yıllık yaptırımlarına ilişkin yayınlanmış bir veri bulunmamaktadır.

⁹ 2018 yılında yönetmelikte yapılan bir değişiklik, bazı gazetecilerin basın kartlarının iptal edilmesine ve bazılarının da yeni kart verilmemesine neden olmuştur. Bu konuda güvenilir bilgi edinmek mümkün olmamıştır

¹⁰ Gazeteduvar, Tiraj tepetakla: Kağıt gazetede sorun ne?, <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/06/14/tiraj-tepetakla-kaagit-gazetede-sorun-ne> (erişim: 10.09.2024)

¹¹ Deutsche Welle, Türkiye'de hükümete yakın medyaya para aktı, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-h%C3%BCck%C3%BCmete-yak%C4%B1n-medyaya-para-akt%C4%B1/a-57699280> (erişim: 10.09.2024)

yanlısı gazetelerdir¹². BİK ayrıca eleştirel gazetelerin editoryal içeriğine de müdahale ederek onları resmi ilanlardan daha da mahrum bırakmaktadır¹³.

15. BİA Medya İzleme Raporları, bilgi ve fikir paylaşma hakkının yanı sıra medya kuruluşlarının ve gazetecilerin korunan rolünü ihlal eden uygulamaların devam ettiğini ortaya koymaktadır. Ne yazık ki bu durum devam etmekte ve kötüleşmeye devam etmektedir. Son yirmi yılda gazetecilere ve medya kuruluşlarına yönelik müdahaleler azalmamış, aksine artmıştır. Özgürlüklerini kullanan medya kuruluşları ve gazeteciler sıklıkla üçüncü tarafların şiddetine maruz kalmakta ve bazı durumlarda öldürülmekte veya görevlerinden uzaklaştırılmaktadır. Devlet, onları koruma yükümlülüklerini yerine getirmek için çok az veya hiç harekete geçmemiştir.
16. Son 20 yılda yaşanan iki önemli olay Türkiye’de medyanın durumunu önemli ölçüde kötüleştirmiştir: 2013 Gezi Parkı Protestoları ve 2016 darbe girişiminin ardından ilan edilen olağanüstü hal. Protestolar sırasında devlet gazetecileri ve medya kuruluşlarını hedef almış, darbe girişiminin ardından ise çok sayıda medya kuruluşunu kapatarak veya el koyarak durumu daha da kötüleştirmiştir. 2016’dan 2018’e kadar süren iki yıllık olağanüstü hal medya ortamına ciddi zarar vermiştir. 668, 670, 675, 677, 689, 693, 695 ve 701 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler, 6 haber ajansı, 70 gazete, 20 dergi, 41 radyo, 38 TV kanalı ve 29 yayıncılık ve dağıtım şirketi dahil olmak üzere toplam 204 medya kuruluşunun kapatılması ve mal varlıklarına el konulmasıyla sonuçlandı.¹⁴ Daha sonra, 17 gazete, 4 radyo istasyonu ve 4 televizyon istasyonu dahil olmak üzere 25 medya kuruluşunun kapatma kararları iptal edildi.¹⁵ 8 Nisan 2021 tarihinde Anayasa Mahkemesi, KHK’nın medya kuruluşlarının “milli güvenliğe tehdit oluşturduğu” gerekçesiyle kapatılmasına izin veren ilgili hükmünü, ifade ve basın özgürlüğünün temel güvenceleri olan gereklilik ve orantılılık ilkelerini ihlal ettiğini belirterek iptal etti¹⁶. Bu karara rağmen, kapatılan medya kuruluşlarının %88’i (179) bugün hala faaliyetlerine veya yayınlarına devam edememiştir.
17. 2000’li yılların başından bu yana müdahaleler çoğunlukla yerel veya muhalif medya kuruluşlarını hedef almış, ancak ana akım gazeteciler de zaman zaman etkilenmiştir. Ancak medyanın giderek tekelleşmesi, geleneksel medya kuruluşlarına yönelik müdahalelerin azalmasına yol açmıştır. Bugün Anadolu Ajansı ve TRT gibi kamu haber kuruluşları doğrudan hükümetin kontrolü altında. bianet’in Medya Sahipliği İzleme (MOM) veri tabanına göre, Türkiye’de en çok okunan on gazeteden sekizi, en popüler on haber portalından yedisi ve en çok izlenen on TV kanalından dokuzu hükümete bağlı sahipler tarafından kontrol ediliyor. Bu tekelleşme, kritik haberlerin ana akım medya kuruluşlarında nadiren yer almasının önemli bir nedenidir. Buna ek olarak, ana akım medya kuruluşları mevcut ortamda güvenilir haber kaynakları olmaktan çıkıp dezenformasyon ve manipülasyon araçları haline gelmiştir.

B- Ceza Hukuku Yoluyla Müdahaleler

1. Terörle Mücadele Kanunu

18. Türkiye’de “terörle mücadele”, ifade özgürlüğünü sınırlamak için en sık kullanılan terimdir. Kamu yetkilileri bu kavramı, yasal sınırlamaları göz ardı ederek, özgürlükleri kısıtlamak için kendilerine kontrolsüz bir güç verdiği şeklinde yorumlamaktadır. Komite, 2012 Nihai Gözlemlerinde Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ile ilgili endişelerini¹⁷ dile getirmiş, özellikle terör eylemlerinin muğlak tanımı, yargı sürecine getirilen kısıtlamalar ve insan hakları

¹² bianet, Medya Sahipliği Monitörü-Türkiye, [Baskı](https://turkey.mom-rsf.org/en/media/print/), <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/print/> (erişim: 10.09.2024)

¹³ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianetbianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

¹⁴ Bu medya kuruluşlarının listesine şu adresten ulaşılabilir: <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/tv/>; <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/radio/> ve <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/print/> (erişim: 10.09.2024)

¹⁵ bianet, Medya Sahipliği Monitörü-Türkiye, Kapatılan Medya, <https://turkey.mom-rsf.org/en/findings/shutdown-media/> (erişim: 10.09.2024)

¹⁶ TCC, E. 2017/21, K. 2020/77, 24.12.2020.

¹⁷ CCPR/C/TUR/CO/1, para. 16.

savunucularının, avukatların, gazetecilerin ve hatta çocukların görüşlerini ifade ettikleri için -özellikle Kürt meselesi ile ilgili tartışmalarda- sık sık kovuşturmaya uğramalarına dikkat çekmiştir. Komite, bu endişelerin giderilmesi için reformlar yapılmasını tavsiye etmiştir. Komite, 2021 yılı Raporlama Öncesi Sorunlar Listesi'nde (LoIPR), terörle mücadeleyle ilişkin yasal çerçeve ve bu eleştirilerin ele alınıp alınmadığına dair güncellemeler talep etmiştir¹⁸.

19. TMK, 2012 yılından bu yana Türk hükümeti tarafından 38 kez değiştirilmiştir.¹⁹ Ancak, Taraf Devlet Raporu'nda da belirtildiği üzere, bu değişiklikler uygulamada herhangi bir olumlu değişikliğe yol açmamış veya ifade özgürlüğünü teşvik etmemiştir.²⁰ Bu değişikliklerin çoğu 2016-2018 yılları arasında olağanüstü hal döneminde gerçekleşmiştir; bu da terörle mücadeleye yönelik kısıtlayıcı yaklaşımın olağanüstü hal dönemleri dışında da devam ettiğini göstermektedir. Terörle bağlantılı suçlar, Sözleşme tarafından korunan diğer hakları ihlal etmeye devam etmekte ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki soruşturma ve kovuşturmalarda değişmeden sürmektedir. Terörizmin tanımı hala belirsizdir ve Türkiye'nin terör suçlarını ele alma usullerinin açık, anlaşılır ve Anayasa ve MSHUS ile tutarlı olduğu iddiasıyla gelişmektedir²¹. Kanıtlar bu iddianın doğru olmadığını göstermektedir.
20. TMK'nın 6. ve 7. maddelerinin geniş bir şekilde uygulanması Türkiye'nin AİHM standartlarına uyum sağlamak ve ifade özgürlüğünü geliştirmek için önemli değişiklikler yaptığını iddia etmesine rağmen, TMK'nın 6. ve 7. maddelerinin²² geniş bir şekilde uygulanması iyileşmemiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 286. maddesinde²³ yapılan değişiklik ifade özgürlüğünü geliştirecek hiçbir şey yapmamaktadır. Bu değişiklik asgari düzeydedir ve sadece Yargıtay'ın temyizden sonra belirli suçlar için ilk derece mahkemesi kararlarını incelemesine izin vermektedir, ifade özgürlüğünün korunması üzerinde gerçek bir etkisi yoktur.
21. İfade özgürlüğü ile ilgili olarak en sık atıfta bulunulan düzenleme Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) "terör örgütü propagandası"nı kapsayan 7/2. maddesidir. Maddede kullanılan "haklı gösterme", "övme" ve "teşvik etme" terimleri muğlaktır ve keyfi bile olsa herhangi bir ifadenin terör örgütü propagandası olarak soruşturulmasını kolaylaştırmaktadır. Bu muğlaklık, terörizmi teşvik etme niyeti olmasa bile bu tür iddialara dayanarak mahkumiyet kararı verilmesine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak, bu düzenleme ifade özgürlüğünü kısıtlamak için önemli bir yasal araç haline gelmiştir.
22. Devlet tarafından TMK md. 7/2'nin uygulanmasına ilişkin farklı veri toplanmaması nedeniyle TMK 7/2'nin devlet tarafından nasıl uygulandığına dair ayrıntılı bilgi sağlamak zordur. Bununla birlikte, davaların önemli bir kısmı terör propagandası suçlamalarını içermekte ve bu da onu en sık atıfta bulunulan maddelerden biri haline getirmektedir.²⁴ Mevcut rakamlar, Türk hükümetinin 2013 ve 2019 yıllarında yasada yaptığı değişikliklerin bu maddenin kullanımını azaltmada pratikte çok az etkisi olduğunu veya hiç etkisi olmadığını göstermektedir.

¹⁸ CCPR/C/TUR/QPR/2, para. 6.

¹⁹ Bkz, Terörle Mücadele Kanunu, Kanun No. 3713, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> (Erişim: 10.09.2024).

²⁰ İHK, Türkiye tarafından Sözleşme'nin 40. maddesi uyarınca isteğe bağlı raporlama usulüne göre 2022 yılında sunulması gereken ikinci periyodik rapor, CCPR/C/TUR/2, 28.04.2023, para. 78

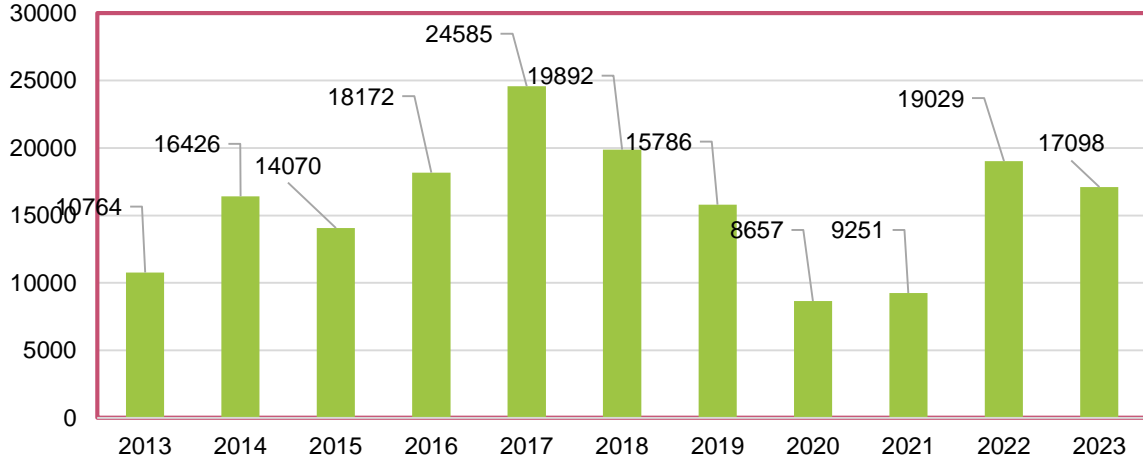
²¹ CCPR/C/TUR/2, para. 77.

²² CCPR/C/TUR/2, para. 241.

²³ CCPR/C/TUR/2, para. 242.

²⁴ Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Adalet İstatistikleri, erişim adresi: <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi> (erişim tarihi: 10.09.2024).

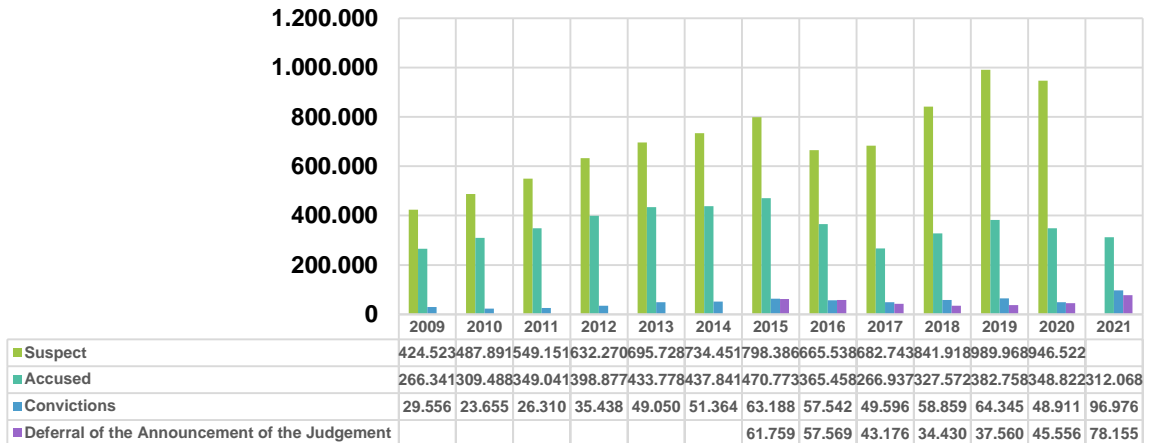
Terörle Mücadele Kanunu kapsamında ceza mahkemelerinde yargılanan kişi sayısı

2. Hakaret ve Diğer İlgili Suçlar

23. Hakaret ve ilgili diğer suçlar Türkiye’de ifade özgürlüğünün kısıtlanmasının yaygın bir yoludur. Hakaret, Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 125. Maddesinde belirtildiği üzere cezai bir suçtur. Hakaretin bir kamu görevlisine görevi sırasında yapılması halinde ceza artırılmakta ve en az bir yıl hapis cezası öngörülmektedir. Devletin hakaret suçlarına ilişkin spesifik veri toplamaması, medya kuruluşlarının ve gazetecilerin 125. madde kapsamında ne sıklıkla hedef alındığını analiz etmeyi zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, hakarete yönelik soruşturma ve kovuşturmalar istikrarlı bir şekilde artmıştır. Adalet Bakanlığı’nın 2022 yılı itibarıyla bu suçlara ilişkin ayrıntılı veri yayımlamayı durdurması, güncel bilgilere ulaşmayı imkânsız hale getirmiştir. Buna rağmen, BİA Medya Gözlem Raporları, hakaret nedeniyle açılan ceza davalarının yanı sıra medya kuruluşları ve gazeteciler aleyhine açılan tazminat davalarının ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında önemli bir rol oynamaya devam ettiğini göstermektedir.

TCK 125. Madde İstatistikleri (Hakaret)

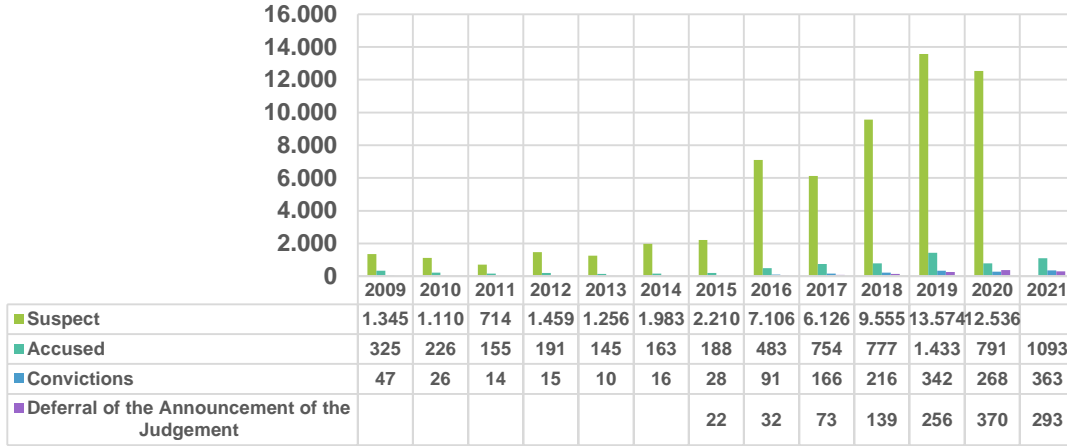

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün Adalet İstatistikleri başlıklı yayınlarından derlenmiştir. 2021’deki toplam şüpheli sayısı mevcut değildir.

24. İfade özgürlüğü bağlamında, medya kuruluşları ve gazeteciler sıklıkla Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “Türk milletini, devletini ve kurumlarını aşağılamayı” suç sayan 301.

Maddesi (eski 159. Madde) kapsamında suçlamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu madde, *Agos* Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in 2007 yılında öldürülmesinden kısa bir süre önce kendisine karşı kullanıldığında dikkat çekmişti. Dink'in ölümünden sonra madde 2008 yılında revize edildi ve kovuşturmalar geçici olarak azaldı. Aynı yıl Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 301. Maddenin sadece varlığının bile ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar verdi, zira öngörülebilirlik yasal standardını karşılamıyordu²⁵. Bunu takiben, Adalet Bakanlığı bu madde kapsamındaki kovuşturmaları denetlemeye başladı ve bu tür davalar için verilen izinler giderek azaldı. 2013 yılına gelindiğinde, yargılanan kişi sayısı 145'e düştü ve sadece 10 kişi mahkum oldu. Ancak 2014'ten itibaren kovuşturmalar arttı ve soruşturmalar 2009'daki seviyelerin neredeyse on katına ulaştı. Son yirmi yılda 301. maddede yapılan dört değişikliğe rağmen, bu değişikliklerin medya ve gazeteciler üzerindeki kısıtlamaların hafifletilmesi üzerinde çok az etkisi olmuştur. TCK'nın 125. ve 216. maddeleri gibi, BİA Medya Gözlem Raporları da 301. madde kapsamında açılan davaların devam ettiğini ve ifade özgürlüğünü kısıtlamak için daha belirgin bir araç haline geldiğini göstermektedir.

TCK Maddesi İstatistikleri 301 (Türk Milletini, Devleti, Devletin Kurum ve Organlarını Aşağılama)

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün Adalet İstatistikleri başlıklı yayınlarından derlenmiştir. 2021'deki toplam şüpheli sayısı mevcut değildir.

25. Geçtiğimiz sekiz yıl içinde, TCK'nın 299. maddesinde düzenlenen Cumhurbaşkanına hakaret suçu TCK 299, ifade özgürlüğünü etkileyen en sık kullanılan düzenleme haline gelmiştir. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi bu maddenin Anayasa'ya uygun olduğuna karar vermiş olsa da,²⁶ hem Türkiye'de hem de uluslararası toplum tarafından en çok eleştirilen kanunlardan biri olmaya devam etmektedir.²⁷ Yakın zamanda AİHM²⁸ ve Anayasa Mahkemesi²⁹ bu maddenin belirli durumlarda uygulanmasının ifade özgürlüğünü ihlal ettiğine karar vermiştir. 2014 yılından bu yana 299. maddenin kullanımı önemli ölçüde artmış ve ifade özgürlüğünün önündeki başlıca engellerden biri haline gelmiştir. 2010 yılında bu madde kapsamında 455 kişi soruşturulmuş ve 29 kişi mahkûm edilmiştir. Bu

²⁵ AİHM, *Altuğ Taner Akçam v. Türkiye*, Başvuru No. 27520/07, 25.10.2011.

²⁶ TCC, E. 2016/25, K. 2016/186, 14.12.2016.

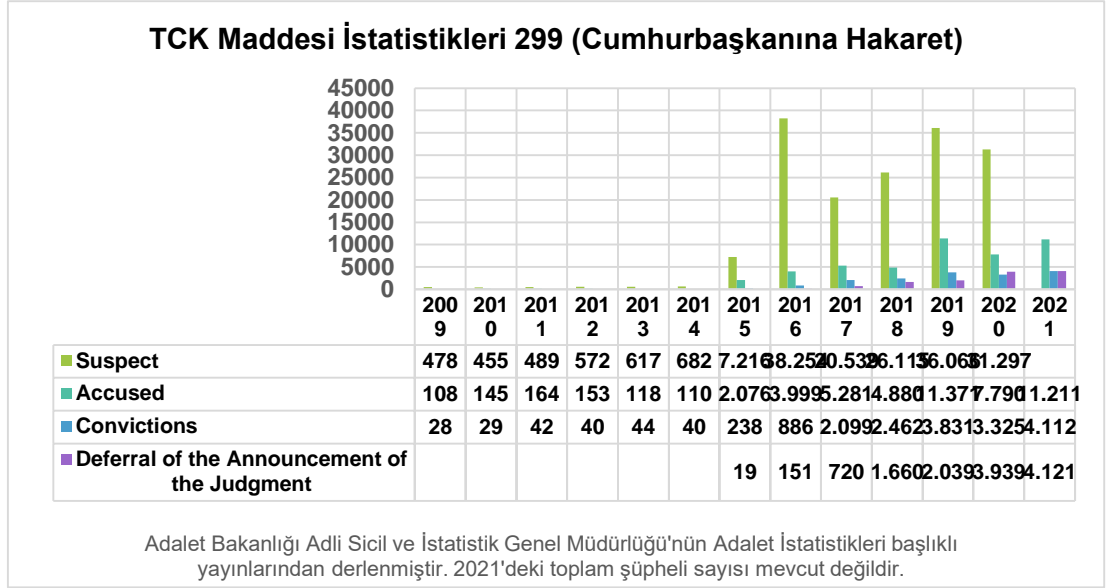
²⁷ Venedik Komisyonu, Türk Ceza Kanunu'nun 216, 299, 301 ve 314. Maddeleri Hakkında Görüş, CDL-AD(2016)002-e, 15.03.2016,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)002-e) (erişim: 04.09.2024)

²⁸ AİHM, *Vedat Şorli v. Türkiye*, Başvuru No. 27520/07, 19.10.2021.

²⁹ AYM, *Yaşar Gökoğlu*, B. No: 2017/6162, 08.06.2021; *Diren Taşkiran*, B. No: 2017/26466, 26.05.2021.

sayılar 2019'da 36.066 soruşturma ve 3.831 mahkûmiyete, 2020'de ise 31.297 soruşturma ve 3.325 mahkûmiyete fırladı. Sedef Kabaş, Sabahattin Önkibar ve Mehmet Emin Kurnaz'ın 2022'deki cezalarıyla birlikte 2014'ten bu yana Cumhurbaşkanı'na hakaretten hapis cezası, ertelenmiş hapis cezası veya para cezasına çarptırılan toplam gazeteci sayısı 73'e ulaştı³⁰.

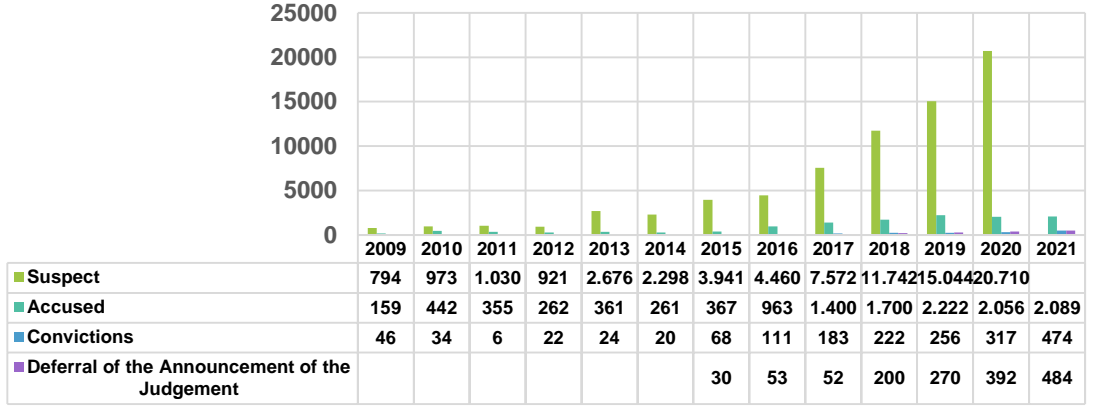

3. Nefrete Teşvik

26. Onlarca yıldır, eski TCK'nın Eski TCK'nın 312. maddesi ve mevcut TCK'nın Halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmeyi suç sayan eski TCK'nın 312. maddesi ve mevcut TCK'nın 216. maddesi on yıllardır ifade özgürlüğünü kısıtlayan temel düzenlemeler olmuştur. Başlangıçta bu yasalar yaygın olarak kullanılmış, ancak 2011 yılında bu suçtan sadece altı mahkumiyetle birlikte uygulamaları giderek azalmıştır. Son 20 yılda maddede yapılan iki değişikliğe rağmen, 2015'ten sonra soruşturma ve mahkûmiyet sayısı arttı. 2020 yılına gelindiğinde, soruşturma sayısı 2009 yılına göre yaklaşık 26 kat, mahkumiyet sayısı ise 2011 yılına göre neredeyse 53 kat artmıştır. Bu değişikliklerin durumun iyileştirilmesi üzerinde çok az etkisi oldu ya da hiç olmadı ve uygulama daha da kötüleşti. BİA Medya Gözlem Raporlarında da belirtildiği üzere, 216. madde ifade özgürlüğünün önünde büyük bir engel olmaya devam etmekte ve halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmekle ilgili davalar yaygın bir sorun olmaya devam etmektedir.

³⁰ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

TCK Md. 216'ya İlişkin İstatistikler 216 (Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik)

Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün Adalet İstatistikleri başlıklı yayınlarından derlenmiştir. 2021'deki toplam şüpheli sayısı mevcut değildir.

4. “Dezenformasyon Yasası”

27. 2022 yılında Türkiye, “dezenformasyona” karşı daha sıkı tedbirler getirerek çevrimiçi habercilik üzerindeki kontrolünü artırdı.³¹ Ekim 2022’de çıkarılan “Basın Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamında³² “dezenformasyon yayan” kişiler artık üç yıla kadar hapis cezasıyla karşı karşıya. Yasada “kamu düzeni”, “güvenlik” ve “kamu barışı” gibi muğlak ifadeler kullanılıyor ve bu ifadeler halihazırda davalarda gazetecileri hedef almak için kullanılıyor. Bu durum, yargının dikkate alması gereken yeni bir suç ekliyor ve yasayı siyasi baskılardan etkilenen ve bağımsızlıktan yoksun bir yargı tarafından manipüle edilmeye son derece açık hale getiriyor.
28. 2023 yılında “dezenformasyon” en az 33 gazetecinin soruşturulması ve kovuşturulması için bir gerekçe olarak kullanılmıştır. Gözaltı, soruşturma veya tutuklama, 16 gazeteciye yönelik “kamuoyunu yanıltıcı bilgi yayma” iddialarının sonucu oldu³³. Türkiye Gazeteciler Sendikası’nın (TGS) raporuna göre, yasanın kabul edildiği Ekim 2022 ile Nisan 2024 arasında 40 gazeteci hakkında dezenformasyon suçlamasıyla toplam 46 soruşturma başlatıldı. Soruşturmalar 14 davanın açılmasıyla sonuçlandı. Davaların beşi beraatle sonuçlanırken, biri 10 ay hapis cezasıyla sonuçlandı. Sekiz vakada yargılama halen devam etmektedir. On dört soruşturmaya yetkililer tarafından takipsizlik kararı verilirken, 18 soruşturma halen devam etmektedir. Soruşturmalar dört gazetecinin daha tutuklanması ve on gazetecinin gözaltına alınmasıyla sonuçlandı.³⁴

C- Yürütme ve İdari Organların Müdahaleleri

1. Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

29. 1994’te kurulan ve Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ile yönetilen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), radyo ve televizyon yayıncılığında

³¹ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

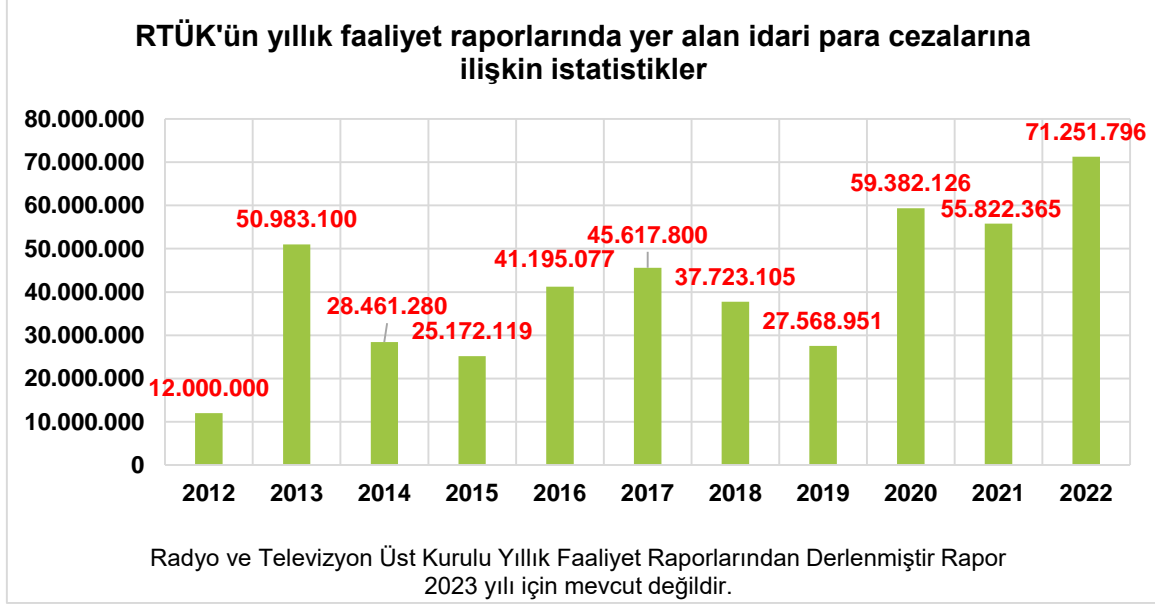
³² Türk Ceza Kanunu, Madde 217/A: (1) Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak amacıyla, ülkenin iç veya dış güvenliği, kamu düzeni ya da genel sağlığa ilişkin olarak doğru olmayan bilgileri, iç barışı bozabilecek şekilde yayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Suçun, fail tarafından kimliğini gizlemek suretiyle veya örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

³³ bianet, BİA Media Monitoring Report 2023, https://static.bianet.org/belge/rapor/MGR_2023_TR_f01.pdf (accessed: 10.09.2024)

³⁴ Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Medya Özgürlüğü Raporu 2023-2024, s. 24, <https://tgs.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/TGS-BASIN-OZGURLUGU-RAPORU-TAM-METIN.pdf> (erişim: 10.09.2024).

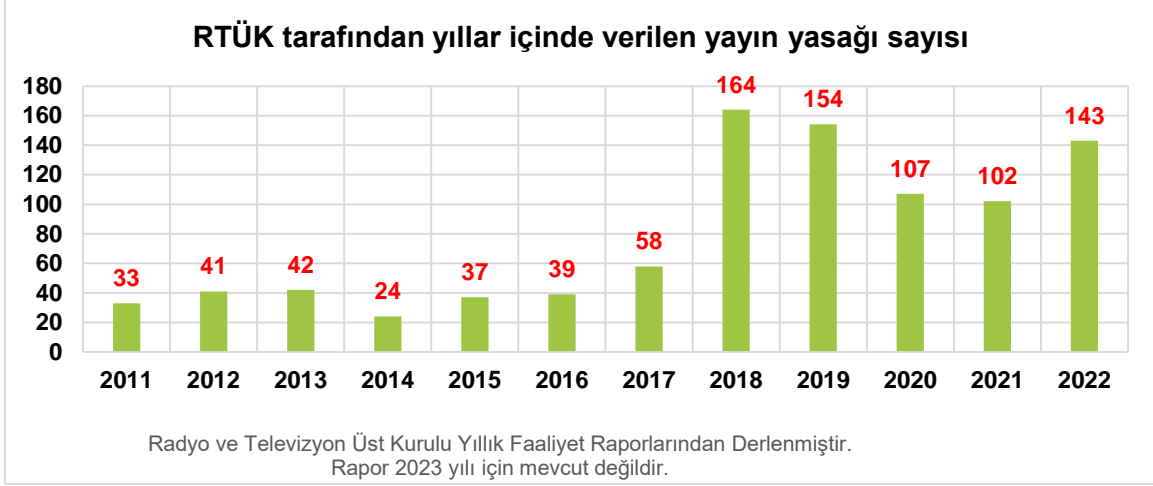
ifade özgürlüğü ihlallerinin önemli bir kaynağıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, RTÜK üyelerini siyasi partilerin Meclis'teki temsiline göre seçtiğinden, adayların sayısı her partinin sandalye sayısına bağlıdır. Bu seçim süreci, RTÜK'ün bağımsızlığına gölge düşürmekte ve taraflı düzenlemelere yol açmaktadır.

30. RTÜK, kanun uyarınca radyo ve televizyon kanallarına idari para cezası verme, program durdurma, yayın durdurma, savunma isteme ve uyarıda bulunma gibi yaptırımlar uygulama yetkisine sahiptir. RTÜK raporları bu yaptırımlara ilişkin kapsamlı ayrıntılar sunmazken, BİA Medya İzleme Raporlarında bu yaptırımlara ilişkin bilgiler bulunabilir. Son yirmi yılda, RTÜK'ün ifade özgürlüğünü kısıtlamasına ilişkin tutarlı bir örüntü gözlemlenmiştir.

31. RTÜK aynı zamanda çeşitli kurumlar ve yargı organları tarafından uygulanan yayın yasaklarına uyulup uyulmadığını denetlemekten de sorumludur. RTÜK Faaliyet Raporlarından elde edilen verilere göre, son 12 yılda çeşitli nedenlerle 944 yayın yasağı getirilmiştir.³⁵ Bu yasakları getiren kurumlar ve yasakların hangi bağlamda getirildiğine ilişkin ayrıntılı bilgi olmamasına rağmen, yayın yasaklarının sayısının özellikle 2017'den itibaren artmaya başladığı görülmektedir. Bu durum gazetecilerin ve medya kuruluşlarının ifade özgürlüğüne yönelik ciddi bir ihlaldir.

³⁵ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Yıllık Faaliyet Raporları, <https://www.rtuk.gov.tr/yillik-faaliyet-raporlari/3738> (erişim: 10.09.2024). Rapor 2023 yılı için kamuya açık değildir.

32. RTÜK, 6112 sayılı Kanun'un "Medya Hizmetlerinin İnternet Ortamında Sunumu" başlıklı 29/A maddesinin kabul edilmesinden bu yana internet üzerinden yayın yapan kuruluşları denetlemektedir. Çevrimiçi platformların RTÜK'ten yayın lisansı almasını zorunlu kılan bu düzenleme, 1 Eylül 2019 tarihinde Resmi Gazete'de³⁶ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. [5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun kapsamında, RTÜK'ten geçici yayın hakkı veya lisansı alan medya hizmet sağlayıcı kuruluşların internet ortamında hizmet sunmasına izin veriliyor. RTÜK, hizmetlerini internet üzerinden yayınlamak isteyen platform operatörlerini onaylamak zorundadır.
33. RTÜK, Madde 29/A'nın uygulanmasından bu yana Türkiye'de internet yayıncılığı için etkinleştirici ve düzenleyici otorite olarak hizmet vermektedir. 29/A. İnternet yayınları artık RTÜK'ün "denetimine" tabidir ve RTÜK "etkin bir şekilde" içerik kaldırma ve/veya erişim engelleme yetkisine sahiptir. Bu düzenleme ile yayıncıların RTÜK'ten lisans almadan yayın hizmeti sunmaları yasaklanmıştır. Lisans ücretleri internet ses yayınları için 10.000 TL, televizyon ve isteğe bağlı video hizmetleri için ise 100.000 TL'dir. Netflix, BluTV ve Puhutv gibi büyük dijital platformlar RTÜK'ün kontrolü altına girmiş ve Kasım 2020 itibarıyla hem Netflix hem de Amazon Prime Video resmi olarak lisanslanmıştır.³⁷ Sonuç olarak, RTÜK artık internet tabanlı görsel-ışitsel içeriği denetlemekte ve sansür uygulamaları ortaya çıkmaya başlamıştır.
34. RTÜK uzun zamandır, hükümet politikalarını eleştiren veya sorgulayan medya kuruluşlarını sindirmek ve zayıflatmak için hükümetin bir aracı olarak hareket eden siyasallaşmış bir kurum olarak görülmektedir. Bunu da TV ve radyo kanallarına ağır para cezaları uygulayarak yapmaktadır. RTÜK'ün yaptırımlarına ilişkin bir analiz, eleştirel içerik yayınlayan hükümete bağlı TV ve radyo kanallarının asgari cezalarla karşılaştığını, muhalif kanalların ise çok daha sert yaptırımlara maruz kaldığını göstermektedir³⁸.

2. İnternet Yayıncılığı

35. 2000'li yıllarda nadiren tartışılan internet yayıncılığı artık büyük ölçüde geleneksel yayıncılığın yerini almış ve ifade özgürlüğü konularının ele alındığı birincil platform haline gelmiştir. Türkiye'de çevrimiçi içeriğe erişimin engellenmesi uygulaması 2007 yılında 5651 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle başlamıştır. Bunun ilk örneklerinden biri 2007 yılında

³⁶ Bylaw on the Presentation of Radio, Television and On-Demand Broadcasts on the Internet, Official Gazette no. 30849, 01.08.2019

³⁷ bianet, Media Ownership Monitor-Türkiye, Online, <https://turkey.mom-rsf.org/en/media/online/> (accessed: 10.09.2024)

³⁸ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2023, https://static.bianet.org/belge/rapor/MGR_2023_TR_f01.pdf (erişim: 10.09.2024)

YouTube'a uygulanan engellemedir. Bu yasa o zamandan beri medya kuruluşlarına ve gazetecilere yönelik mevcut müdahaleler için kilit bir araç haline gelmiştir.

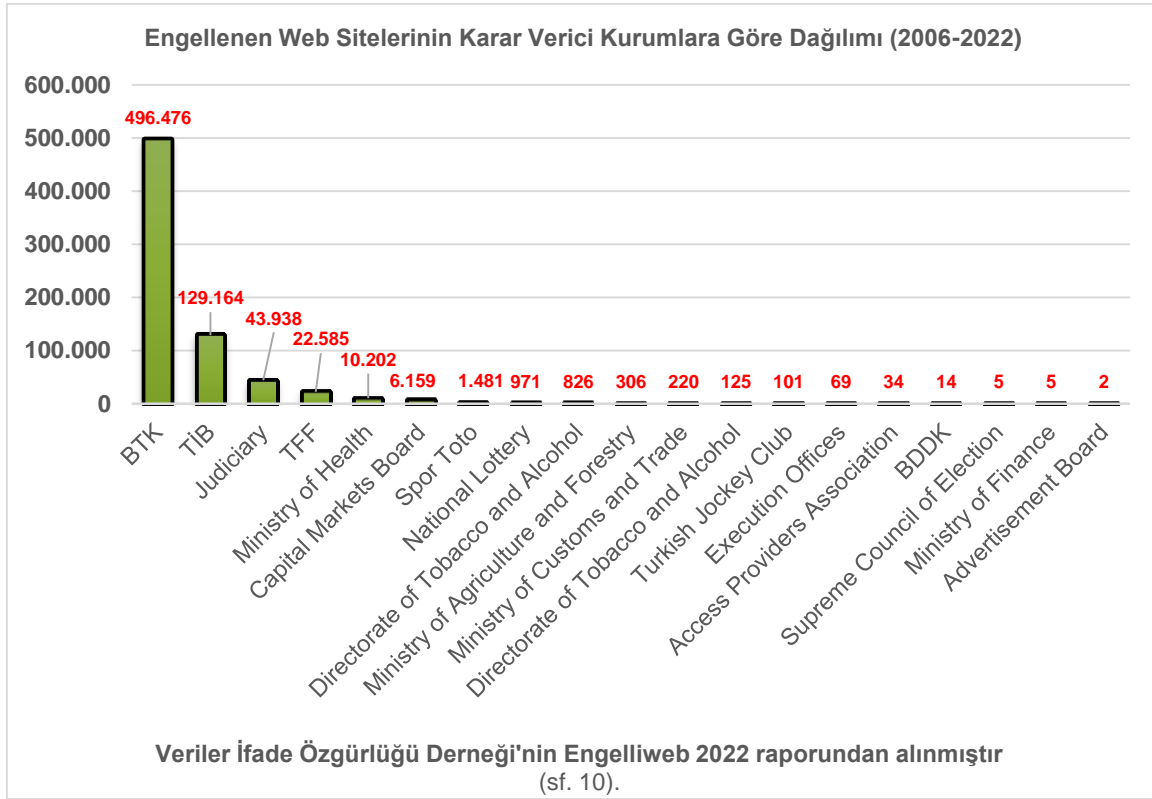
36. Taraf Devlet raporu, 5651 sayılı Kanun'un hükümlerine ilişkin yetersiz bir açıklama sunmakta, bu da çevrimiçi ifade özgürlüğüne ilişkin mevcut meselenin tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.³⁹ Ayrıca, Türk hükümeti çevrimiçi ifadeye yönelik sistematik kısıtlamalara ilişkin iddialara yanıt vermemiştir. Yürürlüğe girdiği tarihten bu yana 5651 sayılı Kanun 13 kez değiştirilmiş olup, 8, 8/A, 9 ve 9/A maddeleri en sorunlu maddelerdir. Değişikliklerin çoğu bu maddeleri etkilemiş ve ifade özgürlüğünü güçlendirmek yerine zayıflatmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin bazı değişiklikleri iptal etmesine rağmen⁴⁰ internette ifade özgürlüğünü düzenleyen yasal çerçeve önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Kamu makamları sıklıkla zaten sorunlu olan yasal sınırların ötesine geçmekte, Anayasa Mahkemesi kararlarını görmezden gelmekte ve yasaları ifade özgürlüğünü ihlal edecek şekilde uygulamaktadır. Taraf Devlet raporunda 2014 ve 2015 yıllarında yapılan değişikliklerin uluslararası sözleşmeler ve Anayasa ile uyum sağlamayı amaçladığı iddia edilse de gerçekler bunun aksini göstermektedir.
37. Hâlihazırda, 5651 sayılı Kanun kapsamındakilere ek olarak en az 24 kurum, kuruluş ve örgüt, çeşitli kanunlara dayanarak içeriğe erişimi engelleme yetkisine sahiptir.

- Cumhurbaşkanlığı ve ilgili bakanlıklar,
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Başkanı,
- Erişim Sağlayıcıları Birliği,
- Sağlık Bakanlığı - Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu,
- Sermaye Piyasası Kurulu,
- Tarım ve Orman Bakanlığı,
- Tarım ve Orman Bakanlığı - Tütün ve Alkol Dairesi Başkanlığı,
- Milli Piyango İdaresi - Şans Oyunları Daire Başkanlığı,
- Türkiye Jokey Kulübü,
- Spor Toto Teşkilat Başkanlığı,
- Diyanet İşleri Başkanlığı - Din İşleri Yüksek Kurulu
- Diyanet İşleri Başkanlığı - Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Kur'an-ı Kerim Tilaveti,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu,
- Yüksek Seçim Kurulu,
- Ticaret Bakanlığı,
- Ticaret Bakanlığı - Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü,
- Hazine ve Maliye Bakanlığı,
- Ürün Güvenliği Kanunu ve Teknik Düzenlemeler kapsamındaki tüm "yetkilendirilmiş kuruluşlar",
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı sanayi ve teknoloji il müdürleri,
- Valilikler ve İçişleri Bakanlığı,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK),
- Türkiye Futbol Federasyonu (TFF),
- Çocuk Koruma Kanunu kapsamında 'ilgili kişiler',
- Reklam Kurulu.⁴¹

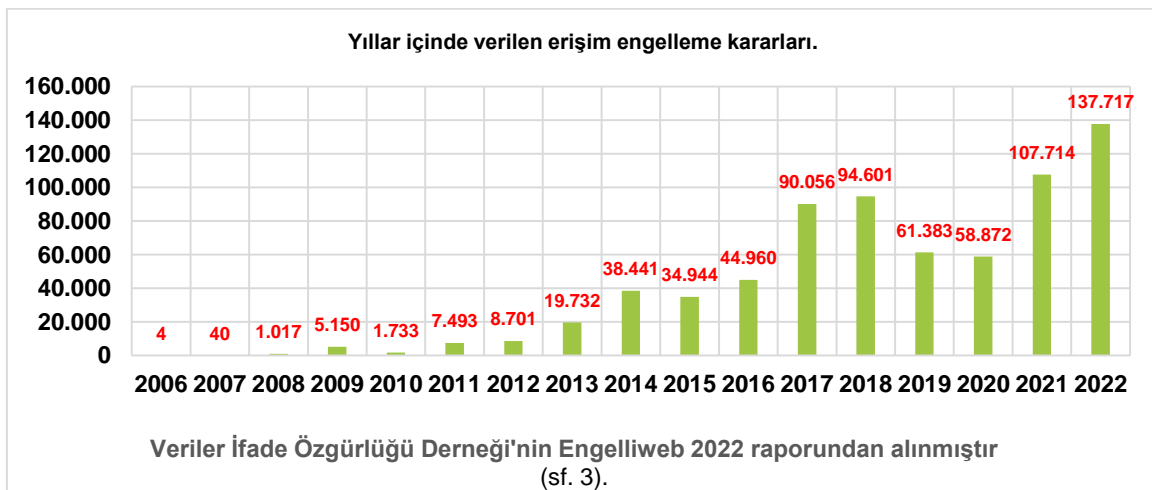
³⁹ CCPR/C/TUR/2, para 243.

⁴⁰ TCC, E. 2014/149, K. 2014/151, 02.10.2014; E. 2014/87, K. 2015/112, 08.12.2015; E. 2015/76, K. 2017/153, 15.11.2017; E. 2020/76, K. 2023/172, 11.10.2023

⁴¹ Yaman Akdeniz; Ozan Güven, EngelliWeb 2022, İfade Özgürlüğü Derneği, 2023, s. 4-9, https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2022.pdf (erişim: 10.09.2024)

38. Erişim engeli getirilen web sitesi sayısı 2006 yılında dört iken, 5651 sayılı Kanun'un kabul edilmesinin ardından 2022 yılı sonu itibarıyla yaklaşık 712.000'e yükselmiştir. Geçtiğimiz 15 yıl içinde yetkililer Wikipedia, YouTube ve Twitter gibi web sitelerine erişimin tamamen engellenmesini talep etmiştir (X). Bu uygulama yakın zamanda yeniden ortaya çıktı ve 2 Ağustos 2024 tarihinde Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Instagram'a erişimi tamamen engelledi. BTK tarafından yapılan açıklamada, engellemeye gerekçe olarak sosyal medya platformunun "katalog suçlara uymaması" gösterilmiş, ancak spesifik bir suç referansı verilmemiştir. Instagram, BTK tarafından 10 Ağustos 2024 tarihinde yeniden kullanıcılara açıldı. İnternet üzerinden içerik yayınlayan medya kuruluşları ve gazeteciler sıklıkla erişim engelleme kararları uygulamaktadır. İfade özgürlüğüne yönelik ısrarlı ve ciddi müdahaleler, bazı haber sitelerinin karşılaştığı çoklu erişim engellemeleri ile kanıtlanmıştır.

39. 27 Temmuz 2020 tarihinde 5651 sayılı Kanun'un Ek 4. Maddesi kabul edilmiş ve 1 Ekim 2020 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴². Bu madde, WhatsApp, Twitter, Instagram ve Facebook gibi günlük bir milyondan fazla kullanıcısı olan "sosyal ağ sağlayıcılarının" Türkiye'de bir temsilci atmasını gerektirmektedir. Yasa, para cezaları, reklam yasakları ve bant genişliği kısıtlamaları da dahil olmak üzere bir dizi artan yaptırım uyguluyor. Bu düzenleme, Türkiye'deki muhalif sesleri bastırmaya yönelik bir başka girişim olarak görülüyor.

D- Devlet Dışı Aktörlerin Müdahaleleri

40. Devlet müdahalelerinin yanı sıra, devlet dışı aktörler de ifade özgürlüğünü etkilemede önemli bir rol oynamaktadır. Bu aktörler arasında sivil toplum kuruluşları, bireyler, topluluklar ve medya kuruluşları yer almaktadır. Örneğin, resmi bir şikayet gerektiren durumlarda başkalarının şikayetleri üzerine savcılıklar tarafından ceza davaları açılabilen veya gerçek ve tüzel kişiler ifade özgürlüğünü kullanan bireylere karşı tazminat davaları açabilmektedir.

41. İfade özgürlüğüne bağlı temel yükümlülüklerden biri de bu hakkı kullanan bireylerin devlet dışı aktörlerin müdahalelerine karşı korunmasıdır. BİA Medya İzleme Raporlarında da vurgulandığı üzere, son yirmi yılda gazeteciler ve medya kuruluşları sıklıkla bu tür müdahalelerle karşı karşıya kalmıştır. Devlet dışı aktörlerin müdahalelerine örnek olarak aşağıdakiler verilebilir:

- Gazetecilere yönelik fiziksel müdahaleler veya şiddet;
- Gazetecilere yönelik tehditler veya tacizler;
- Gazetecilerin haber veya yorumlarının içeriğine müdahale edilmesi, haber veya yorumların içeriğinde izin alınmadan değişiklik yapılması, haber veya yorumların yayınlanmasına izin verilmemesi;
- Siyasetçiler veya diğer kişiler tarafından gazetecilere karşı açılan tazminat davaları;
- Gazetecilik içeriğine erişimin kısıtlanması talepleri yapılmıştır.
- Gazetecilerin işten çıkarılması.

42. Cinayet, gazetecilere yönelik müdahalenin en aşırı biçimidir. Geçtiğimiz on yıl içinde en az üç gazeteci yaptıkları iş nedeniyle öldürülmüştür. En dikkat çekici vakalardan biri, Suudi gazeteci ve *Middle East Eye* ve *The Washington Post* köşe yazarı Cemal Kaşıkçı'nın 2 Ekim 2018 tarihinde İstanbul'daki Suudi Konsolosluğu'nda öldürülmesiydi. Suudi Arabistan'da yapılan yargılamaya rağmen birçok şüpheli beraat etti. Daha sonra bir Türk mahkemesi davayı 2022 yılında "adli işbirliği"⁴³ adı altında Suudi Arabistan'a nakletti. Uluslararası Af Örgütü'ne göre, 2019 yılında Suudi yetkililer şeffaf olmayan bir yargılamada

⁴² 7253 sayılı Kanun, 31202 sayılı Resmi Gazete, 31.07.2020

⁴³ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

sekiz kişiyi mahkûm ettikten sonra davayı kapattı⁴⁴. 2021 yılında Bursa'da Rahmet FM'de radyo sunuculuğu yapan Hazım Özsu, yorumlarına katılmayan bir dinleyici tarafından öldürüldü. 2022 yılında, yerel *Kocaeli Ses* gazetesinin sahibi Güngör Arslan, kamu ihalelerindeki yolsuzluklarla ilgili haberler yayınladıktan sonra ofisinde öldürüldü⁴⁵.

43. Yetkililer, eleştirel gazetecilere karşı eylemlerde bulunanları etkili bir şekilde soruşturamamakta ve yaptırım uygulayamamaktadır ve gazetecilere yönelik fiziksel saldırılar sıkça yaşanmaktadır. Örneğin, gazeteciler Umut Yaygır ve Özcan Saraç Konya'da 10-15 kişilik bir grup tarafından fiziksel saldırıya uğramıştır. Bu olay, 2019 yerel seçimlerinin ardından tırmanan ve hükümeti eleştiren ulusal ve yerel medya kuruluşlarından gazetecileri hedef alan şiddet olaylarını hatırlattı.⁴⁶ Son yıllarda İbrahim Akkuş, Arif Kocabıyık, Deniz Önal, Mehmet Karakeçili, Erdoğan Adıyaman, Azim Deniz, Yasin İpek ve Sinan Aygül'ün de aralarında bulunduğu çok sayıda gazeteci üçüncü şahısların saldırılarına maruz kaldı⁴⁷.

II. Kadına Yönelik Şiddet (Madde 2, 3, 6, 7 ve 26)

44. bianet, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet ve istismar vakalarını yerel ve ulusal gazetelerden, haber sitelerinden ve ajanslardan derleyerek "Erkek Şiddeti Çetelesi" başlığı altında düzenli olarak raporluyor.⁴⁸ Gazetelerde şiddeti çoğaltmak için cinsiyetçi bir dil kullanılmasına, bu haberlerde kadına yönelik şiddetin meşrulaştırılmasına ve bu olayların araştırma ve somut veri eksikliği nedeniyle izole edilmesine yönelik itirazlar, erkek şiddetinin çetelesini tutma fikrini doğurdu. Raporlardaki verilerin sürekli olarak "en az" şeklinde sunulduğunu ve genel resmin yalnızca küçük bir bölümünü temsil ettiğini kabul etmek önemlidir⁴⁹.
45. Erkek Şiddeti Çetelesi'ne göre, öldürülen kadınların önemli bir kısmı (örneğin 2023'te 46 kadın) koruma veya uzaklaştırma kararı olmasına rağmen veya böyle bir talebe karşılık olarak öldürülmüştür. Erkekler 2023 yılında en az 233 kadını evlerinde, 83 kadını ise evlerinin dışında öldürmüştür. Bu durum, mevcut yasal çerçeve ve bunun uygulanmasıyla ilgili önemli sorunlar olduğunu göstermektedir.
46. Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ve onaylayan ilk ülkelerden biri olmasına rağmen⁵⁰, siyasetinde artan homofobik ve cinsiyet karşıtı söylemler nedeniyle 1 Temmuz 2021'de sözleşmeden çekilmiştir. Sözleşme ilk olarak İstanbul'da imzalanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki tüm siyasi partiler tarafından oybirliğiyle onaylanmıştı. Ancak hükümet, Sözleşmenin "eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir grup insan tarafından ele geçirildiğini"⁵¹ ve bunun Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle çeliştiğini iddia ederek geri çekilmesini gerekçelendirdi. Bu geri çekme kadına yönelik şiddette önemli bir artışa yol açmış ve Türk toplumunda şiddetin normalleşmesine katkıda bulunmuştur.
47. 4. Komite, 2021 yılında yayınladığı LoIPR'de üç konu hakkında bilgi talep etmiştir. Taraf Devlet'in raporu incelendiğinde, Komite'ye LoIPR'de belirlenen konularla ilgili güncel bilgi verilmediği veya verilen bilgilerin oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Taraf Devlet tarafından belirtildiği üzere, TCK kadınlara karşı işlenen suçlar için ağırlaştırıcı sebepler içermektedir.⁵² Bununla birlikte, bu durum meseleyi yeterince çözmemekte ve ilgili

⁴⁴ Uluslararası Af Örgütü, Suudi Arabistan: Beş yıl sonra Cemal Kaşıkçı'nın devlet eliyle öldürülmesi için hala adalet yok, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/09/saudi-arabia-still-no-justice-for-state-sanctioned-murder-of-jamal-khashoggi-five-years-on/> (erişim: 10.09.2024)

⁴⁵ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

⁴⁶ bianet, BİA Medya Gözlem Raporu 2022, <https://bianet.org/haber/journalists-shackled-ahead-of-elections-274640> (erişim: 10.09.2024)

⁴⁷ bianet, Medya Takip Veritabanı, https://medyagozlemveritabanı.org/?fwp_e=ucuncu-kisilerin-mudahaleleri&fwp_e4=fiziksel-mudahale&fwp_paged=2 (erişim: 10.09.2024)

⁴⁸ Bkz. <https://bianet.org/etiket/erkek-siddeti-cetelesi-31718> (erişim: 10.09.2024).

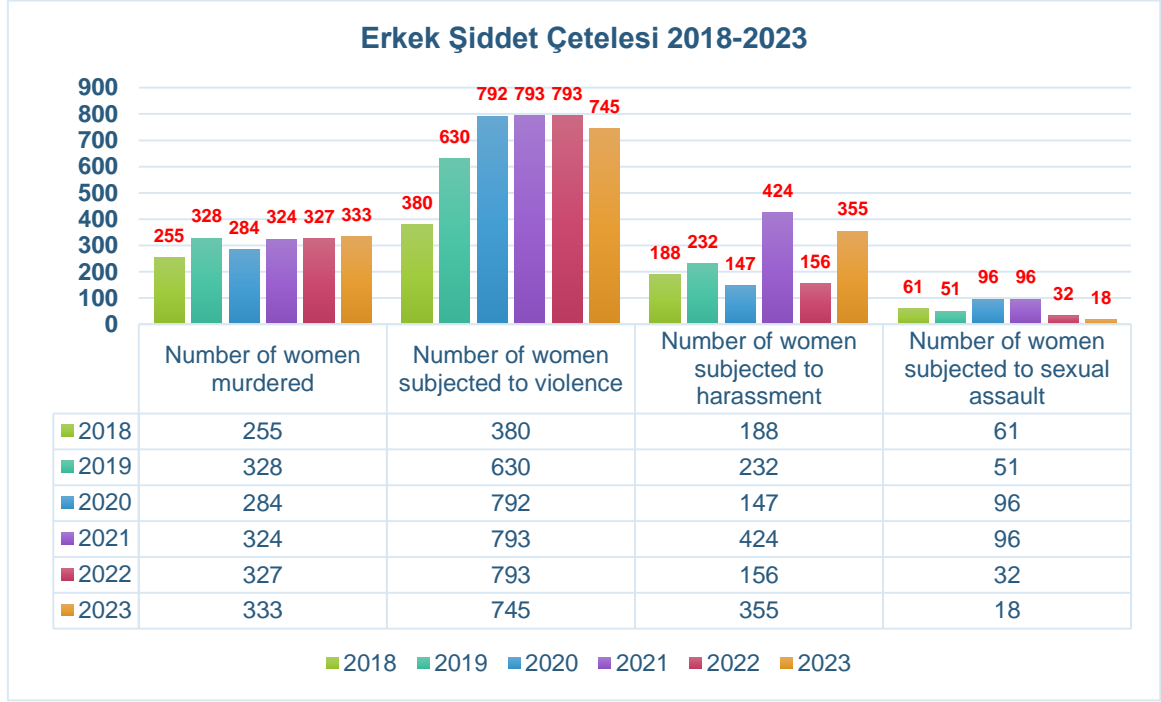
⁴⁹ 2010 yılından bu yana derlenen ve raporlanan vakalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://bianet.org/proje/erkek-siddeti-cetelesi-285345> (erişim: 10.09.2024).

⁵⁰ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 19 Mart 2021, *Resmi Gazete*, 20 Mart 2021 ve 3928 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 29 Nisan 2021, *Resmi Gazete*, 30 Nisan 2021.

⁵¹ İletişim Başkanlığı, *Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesine İlişkin İletişim Başkanlığı Açıklaması*, 21 Mart 2021, ht [tps://www.iletisim.gov.tr/english/duyurular/detay/statement-by-the-directorate-of-communications-on-turkeyes-withdrawal-from-the-istanbul-convention](https://www.iletisim.gov.tr/english/duyurular/detay/statement-by-the-directorate-of-communications-on-turkeyes-withdrawal-from-the-istanbul-convention) adresinden erişilebilir.

⁵² CCPR/C/TUR/2, para 83

hükümlerin etkili bir şekilde uygulandığını tespit etmeyi imkânsız hale getirmektedir. Aşağıda sunulan ve örnek teşkil eden veriler, şiddet olaylarının sayısının azalmadığını ve yasal çerçevenin etkisiz kaldığını göstermektedir.

Önerilen Tavsiyeler

bianet, yukarıda belirtilen bilgi ve endişeler ışığında Komite'nin dikkatini aşağıdaki tavsiyelere çeker:

- Türkiye, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de (MSHUS) yer alan hükümler ve Komite'nin 2012 yılında yaptığı tavsiyeler hakkında farkındalık yaratmalıdır, zira toplumun ve yargının çoğunluğu bunlardan habersizdir.
- Türkiye, üçüncü periyodik raporunu mümkün olduğunca sivil topluma danışarak hazırlamalı ve Komite'ye sunmayı geciktirmemelidir.
- Türkiye, bugüne kadar kaydedilen ilerleme eksikliği ve yetersiz bilgi göz önüne alındığında, önceki sonuç gözlemlerini uygulama, tavsiye ve eleştirileri ele alma ve Komite ile daha yapıcı bir diyalog kurma çabalarını yoğunlaştırmalıdır.
- Taraf Devlet'ten, Komite'nin ifade özgürlüğü ve kadına yönelik şiddetle ilgili tavsiyelerinin uygulanmasına ilişkin bilgileri, Komite'nin usul kurallarına uygun olarak bir yıl içinde sunması talep edilmelidir.
- Türkiye, ifade özgürlüğü ihlallerini ele almak üzere kapsamlı yasal reformlar gerçekleştirmeli ve tüm medya türlerinin (basılı yayınlar, internet yayıncılığı, radyo ve televizyon) kapsama alınmasını sağlamalıdır. Reformlar, ifade özgürlüğünün temel olduğunu ve sınırlamaların istisnai olduğunu vurgulamalıdır. Zihniyette bir değişim ve bu reformların etkili bir şekilde uygulanması elzemdir.
- Gazetecilere karşı işlenen suçlar ağırlaştırılmış suç olarak ele alınmalı ve bu tür davalardaki cezasızlık ortadan kaldırılmalıdır.
- RTÜK, BİK ve BTK gibi kurumların bağımsızlığını ve tarafsızlığını güvence altına alacak mevzuat değişiklikleri yapılmalı ve uygulanmalı, ifade özgürlüğünü kısıtlama yetkileri sınırlandırılmalıdır.
- Adalet Bakanlığı, suçlar ve cezalara ilişkin ayrıntılı verileri toplamalı ve yayınlamalı, kamuoyunun erişimine sunulmalıdır; aynı durum RTÜK, BİK ve BTK gibi kurumlar için de geçerlidir.

- Mevzuat, Anayasa Mahkemesi kararlarını dikkate almayan yargı organlarına açık ve etkili yaptırımlar getirmeli ve usul kanunları AİHM kararlarının düzgün bir şekilde uygulanmasını sağlamalıdır.
- Kadına yönelik şiddetin ele alınması için acilen kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerini kapsayan kapsamlı bir yasal reforma ihtiyaç duyulmaktadır ve Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararını geri çekmelidir.